

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

**Методичні рекомендації
до виконання курсової роботи
для студентів спеціальності
072 "Фінанси, банківська справа та страхування"
другого (магістерського) рівня**

**Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2018**

УДК 005.915(07.034)

Ф59

Укладачі: І. В. Журавльова

О. П. Полтініна

Затверджено на засіданні кафедри фінансів.

Протокол № 11 від 28.03.2018 р.

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Фінансовий менеджмент [Електронний ресурс] : методичні
Ф59 рекомендації до виконання курсової роботи для студентів спеціальності 072 "Фінанси, банківська справа та страхування" другого (магістерського) рівня / уклад. І. В. Журавльова, О. П. Полтініна. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. – 32 с.

Подано основний зміст курсової роботи. Наведено рекомендації щодо виконання розділів курсової роботи та приклади оформлення інформації в курсовій роботі.

Рекомендовано для студентів спеціальності 072 "Фінанси, банківська справа та страхування" другого (магістерського) рівня всіх форм навчання.

УДК 005.915(07.034)

© Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця, 2018

Вступ

Трансформація економіки України актуалізувала потребу у вивченні фінансового менеджменту, спрямовану на досягнення стратегічних і тактичних цілей суб'єктів господарювання як первинної ланки економічної системи. Адже ця навчальна дисципліна вивчає форми прояву економічних законів у сфері фінансового менеджменту підприємств. Сучасний фінансовий менеджмент – це набір інструментів, методів і підходів до планування, організації розподілу фінансових ресурсів і контролю фінансових результатів діяльності підприємця для досягнення мети та підвищення економічної ефективності. Підготовка фахівців фінансистів освітнього ступеня магістр повинна забезпечувати оволодіння теорією, методологією та методикою управління фінансами підприємств. Курсова робота є важливим етапом у вивченні навчальної дисципліни "Фінансовий менеджмент" й закріпленням теоретичних і практичних знань та вмінь, набутих із інших навчальних дисциплін. "Фінансовий менеджмент" – одна з базових навчальних дисциплін зі спеціальності "Фінанси, банківська справа та страхування" першого року навчання освітнього ступеня "магістр". Ці методичні рекомендації призначені для студентів спеціальності 072 "Фінанси, банківська справа та страхування" всіх форм навчання та містять рекомендації щодо виконання курсової роботи з навчальної дисципліни "Фінансовий менеджмент", які передбачають виконання студентом цілої низки дій від постановки завдання до захисту роботи. Студент під час написання курсової роботи з навчальної дисципліни "Фінансовий менеджмент" повинен оволодіти здатністю управляти об'єктами фінансового менеджменту. Таким чином, курсова робота – це самостійне дослідження студента, яке містить фінансове обґрунтування бізнес-плану, має науково-пошуковий та прикладний характер. Виконання курсової роботи передбачає творчий підхід до вирішення поставленого завдання, що дозволить студентові самостійно приймати рішення та відчувати рівень своєї професійної підготовки під час виконання роботи.

Мета та завдання курсової роботи

Курсова робота з навчальної дисципліни "Фінансовий менеджмент" є самостійною кваліфікованою роботою, що виконується студентами всіх форм навчання. Її успішний захист є підставою для допуску студентів до атестації за навчальною дисципліною.

Мета написання курсової роботи – поглиблення та закріплення отриманих студентом теоретичних знань з навчальної дисципліни "Фінансовий менеджмент"; формування вмінь практичного застосування самостійно обраних методик для вирішення встановлених ситуаційних завдань щодо розроблення та обґрунтування бізнес-плану.

Основними завданнями курсової роботи є:

засвоєння основних підходів, принципів та методів визначення витрат та ціни виробництва;

оволодіння навичками щодо самостійного здійснення прогнозування грошових потоків та форм звітності;

набуття вмінь здійснення операційного аналізу виробництва продукції;

практичного застосування методичних підходів щодо поглибленого аналізу прогнозованої звітності діяльності суб'єкта господарювання;

розроблення бізнес-плану.

Вимоги до структури, змісту та оформлення курсової роботи

Організація роботи студента з підготовки, виконання курсової роботи та її захисту складається з таких етапів:

вивчення науково-теоретичної, законодавчо-нормативної літератури;

узагальнення методичних прийомів, необхідних для вирішення завдань курсової роботи;

вирішення завдань курсової роботи, формулювання висновків;

оформлення курсової роботи;

здача курсової роботи на кафедру;

захист курсової роботи.

Курсова робота містить такі структурні елементи:

- титульний аркуш;
- завдання на курсову роботу;
- зміст;

- вступ;
- основна частина (чотири розділи);
- висновок;
- перелік використаної літератури;
- додатки.

Вимоги щодо оформлення даних структурних елементів подано в окремих загальноуніверситетських методичних рекомендаціях.

У курсовій роботі студентом обґрунтовується бізнес-план на виробництво двох видів продукції (надання двох видів послуг).

Далі подано рекомендації до змісту матеріалу в даних структурних частинах курсової роботи.

Титульний аркуш

Титульний аркуш містить інформацію про роботу і найменування теми, даних про студента і керівників, допуску до захисту. Розташування інформації на титульному аркуші курсової роботи подано в додатку А.

Завдання на курсову роботу

Завдання на курсову роботу наведено в додатку Б.

Зміст

Зміст містить (у порядку згадування):

- вступ;
- послідовно перераховані назви розділів і підрозділів;
- висновок;
- перелік використаної літератури;
- найменування додатків і номери відповідних сторінок.

Вступ

Вступ необхідний для обґрунтування актуальності теми роботи, формулювання мети і завдань дослідження. Рекомендований обсяг вступу – 1 – 2 сторінки.

Вступ повинен містити таку інформацію:

Актуальність теми, в якій стисло викладається сучасний стан проблеми, яку розглядають, необхідність подальших досліджень і її роль в економіці.

Від доведення актуальності обраної теми доцільно перейти до формулювання мети роботи.

Мета – це уявний, ідеальний образ, якого набувають результати діяльності, кінцевий підсумок роботи.

Мета роботи повинна полягати в розробленні та обґрунтуванні бізнес-плану. Правильне означення мети – процес не менш важливий, ніж формулювання висновків.

Не можна формулювати мету як "дослідження...", "вивчення..." тощо, оскільки ці слова вказують на засоби досягнення мети, а не на саму мету.

Виходячи з мети роботи визначаються **завдання**. Це зазвичай робиться у формі перерахування (проаналізувати..., розробити..., узагальнити..., виявити..., довести..., впровадити..., показати..., розробити..., знайти..., визначити..., описати..., встановити..., з'ясувати..., дати рекомендації..., встановити взаємозв'язок..., зробити прогноз... тощо).

Об'єкт дослідження – це процес або явище, що породжує проблемну ситуацію і вибране для вивчення.

Предмет дослідження – вузька частина об'єкта дослідження – проблема (коло питань), що досліджуються в роботі на прикладі бази практики (базового суб'єкта господарювання).

Об'єкт і предмет дослідження співвідносяться між собою як загальне і часткове. В об'єкті виокремлюють ту його частину, що є предметом дослідження. Саме на нього повинно бути спрямована основна увага студента, оскільки предмет дослідження визначає тему роботи, винесену на титульний аркуш як назву.

Інформаційна основа роботи – стисло вказуються прізвища й ініціали авторів (в алфавітному порядку), що зробили найбільш відчутний внесок у рішення проблеми, основні закони і нормативні акти, що згадуються в роботі (із посиланнями у [квадратних дужках] на номери джерел за переліком використаної літератури).

Методи дослідження – перелік використаних методів дослідження або досягнення поставленої мети. Перераховувати їх потрібно, змістовно визначаючи, що саме досліджувалось тим або іншим методом.

Апробація результатів курсової роботи. Зазначається, на яких наукових конференціях, симпозіумах висвітлено результати досліджень, викладених у курсовій роботі.

Публікації. Указують, у скількох статтях у наукових журналах, збірниках наукових праць, матеріалах і тезах конференцій опубліковані результати курсової роботи.

Вимоги до змісту основної частини дипломної роботи

Розділ 1. Визначення витрат та ціни виробництва

У першому розділі рекомендується надати коротку характеристику суб'єкта господарювання, де буде впроваджуватися бізнес-план, бюджет прямих і непрямих витрат на виробництво продукції (надання послуг), калькуляція собівартості і визначення ціни продукції.

Метою першого розділу роботи є формування бюджетів для визначення собівартості і ціни продукції, визначення витрат (сумарних і на одиницю продукції), які б забезпечили беззбиткову роботу суб'єкта господарювання за бізнес-планом.

Загальна характеристика підприємства містить коротку характеристику галузі, до якої належить підприємство, його місію, короткий опис технології виробництва продукції, характеристику його видів діяльності, розмір зареєстрованого капіталу, середньорічну чисельність працівників, характеристику системи оподаткування.

За способами перенесення вартості на продукцію витрати розподіляються на прямі та непрямі.

Прямі – це витрати, які можуть бути віднесені безпосередньо до певного об'єкта витрат економічно можливим шляхом.

До бюджету прямих витрат слід віднести витрати, пов'язані з виробництвом окремого виду продукції (прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці, інші прямі витрати, змінні загальновиробничі витрати тощо), які можуть бути безпосередньо включені до її собівартості.

До складу прямих матеріальних витрат (табл. 1) належать вартість сировини та основних матеріалів, що утворюють основу продукції, яку виробляють, купівельних напівфабрикатів та комплектуючих виробів, допоміжних та інших матеріалів, які можуть бути безпосередньо зараховані до конкретного об'єкта витрат.

Матеріальні витрати виробництва продукції

Матеріальні витрати	Одиниці вимірювання	Норма витрат	Ціна за одиницю	Сума
Разом				

До складу прямих витрат на оплату праці (табл. 2) належить заробітна плата та інші виплати робітникам, зайнятим у виробництві продукції, виконанні робіт або наданні послуг, які можуть бути безпосередньо зараховані до конкретного об'єкта витрат.

Прямі витрати на оплату праці робітникам, зайнятим у виробництві продукції

Посади	Тарифний розряд	Кількість осіб	Тарифна ставка	Витрати на оплату праці на місяць
Токар				
....				
Разом основна зарплата				
Додаткова зарплата				
Сума основної і додаткової зарплати				
Нарахування на зарплату				
Разом				

До складу інших прямих витрат належать всі інші виробничі витрати, які можуть бути безпосередньо зараховані до конкретного об'єкта витрат, зокрема відрахування на соціальні заходи, плата за оренду земельних і майнових паїв, амортизація, втрати від браку, які складаються з вартості остаточно забракованої з технологічних причин продукції (виробів, вузлів, напівфабрикатів), зменшеної на її справедливую вартість, та витрат на виправлення такого технічно неминучого браку.

До змінних загальновиробничих витрат належать витрати на обслуговування і управління виробництвом (цехів, дільниць), що змінюються прямо (або майже прямо) пропорційно до зміни обсягу діяльності. Змінні загальновиробничі витрати розподіляються на кожен об'єкт витрат з використанням бази розподілу (годин праці, заробітної плати, обсягу діяльності, прямих витрат тощо), виходячи з фактичної потужності звітного періоду.

Бюджет усіх прямих витрат необхідно подати у вигляді табл. 3.

Таблиця 3

Види продукції (послуги)	Матеріальні витрати, грн	Витрати на оплату праці	Разом
Продукція 1				
Продукція 2				

Непрямі витрати – це витрати, що не можуть бути віднесені безпосередньо до певного об'єкта витрат економічно можливим шляхом.

До бюджету непрямих витрат слід віднести витрати, пов'язані з виробництвом кількох видів продукції (загальновиробничі), що включаються до виробничої собівартості за допомогою спеціальних методів, а також витрати, пов'язані з операційною діяльністю, які не включаються до собівартості реалізованої продукції. Ці витрати утворюють комплексні статті калькуляції (тобто складаються з витрат, що містять кілька елементів), які відрізняються за їх функціональною роллю у виробничому процесі. До загальновиробничих витрат належать:

витрати на управління виробництвом (оплата праці апарату управління цехами, дільницями тощо; відрахування на соціальні заходи й медичне страхування апарату управління цехами, дільницями; витрати на оплату службових відряджень персоналу цехів, дільниць тощо);

амортизація основних засобів загальновиробничого (цехового, дільничого, лінійного) призначення;

амортизація нематеріальних активів загальновиробничого (цехового, дільничого, лінійного) призначення;

витрати на утримання, експлуатацію та ремонт, страхування, операційну оренду основних засобів, інших необоротних активів загальновиробничого призначення;

витрати на вдосконалення технології й організації виробництва (оплата праці та відрахування на соціальні заходи працівників, зайнятих удосконаленням технології й організації виробництва, поліпшенням якості продукції, підвищенням її надійності, довговічності, інших експлуатаційних характеристик у виробничому процесі; витрати матеріалів, купівельних комплектуючих виробів і напівфабрикатів, оплата послуг сторонніх організацій тощо);

витрати на опалення, освітлення, водопостачання, водовідведення та інше утримання виробничих приміщень;

витрати на обслуговування виробничого процесу (оплата праці загально-виробничого персоналу; відрахування на соціальні заходи, медичне страхування робітників та апарату управління виробництвом; витрати на здійснення технологічного контролю за виробничими процесами та якістю продукції, робіт, послуг);

витрати на охорону праці, техніку безпеки й охорону навколишнього природного середовища;

інші витрати (внутрішньозаводське переміщення матеріалів, деталей, напівфабрикатів, інструментів зі складів до цехів і готової продукції на склади; нестачі незавершеного виробництва; нестачі і втрати від псування матеріальних цінностей у цехах; оплата простоїв тощо).

Витрати, пов'язані з операційною діяльністю, які не належать до собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), містять адміністративні витрати, витрати на збут та інші операційні витрати.

Адміністративні витрати містять такі загальногосподарські витрати:

загальні корпоративні витрати (організаційні витрати, витрати на проведення річних зборів, представницькі витрати тощо);

витрати на службові відрядження і утримання апарату управління підприємством та іншого загальногосподарського персоналу;

витрати на утримання основних засобів, інших матеріальних необоротних активів загальногосподарського використання (операційна оренда, страхування майна, амортизація, ремонт, опалення, освітлення, водопостачання, водовідведення, охорона);

винагороди за професійні послуги (юридичні, аудиторські, з оцінювання майна тощо);

витрати на зв'язок (поштові, телеграфні, телефонні, факс тощо);

амортизація нематеріальних активів загальногосподарського використання;

витрати на врегулювання спорів у судових органах;
податки, збори та інші передбачені законодавством обов'язкові платежі (окрім податків, зборів та обов'язкових платежів, що включаються до виробничої собівартості продукції, робіт, послуг);

плата за розрахунково-касове обслуговування та інші послуги банків, а також витрати, пов'язані з купівлею-продажем валюти тощо.

Витрати на збут містять такі витрати, пов'язані з реалізацією (збутом) продукції (товарів, робіт, послуг):

витрати пакувальних матеріалів;

витрати на ремонт тари;

оплата праці та комісійні винагороди продавцям, торговим агентам та працівникам підрозділів, що забезпечують збут;

витрати на рекламу та дослідження ринку (маркетинг);

витрати на передпродажну підготовку товарів;

витрати на відрядження працівників, зайнятих збутом;

витрати на утримання основних засобів, інших матеріальних необоротних активів, пов'язаних зі збутом продукції, товарів, робіт, послуг (операційна оренда, страхування, амортизація, ремонт, опалення, освітлення, охорона);

витрати на транспортування, перевалку і страхування готової продукції (товарів), транспортно-експедиційні та інші послуги, пов'язані з транспортуванням продукції (товарів) відповідно до умов договору (базису) поставки;

витрати на гарантійний ремонт і гарантійне обслуговування;

витрати на страхування призначеної для подальшої реалізації готової продукції (товарів), що зберігається на складі підприємства;

витрати на транспортування готової продукції (товарів) між складами підрозділів (філій, представництв) підприємства.

Кожен елемент непрямих витрат повинен бути розрахований в окремій таблиці.

Сума непрямих витрат за елементами повинна бути зведена в бюджет непрямих витрат і розподілена за видами продукції (послугами).

На основі бюджету прямих і непрямих витрат фінансовий менеджер калькуляцію собівартості й визначення ціни одиниці продукції. Калькуляція – це поданий у табличній формі розрахунок витрат на виробництво і збут одиниці продукції (робіт, послуг) або групи однорідних видів продукції.

Розділ 2. Прогнозування грошових потоків та форм звітності

2.1. Прогнозування грошових потоків

Однією з основних умов стабільного фінансового стану підприємства є надходження грошових коштів, що забезпечує покриття його поточних зобов'язань. Відповідно, відсутність мінімально необхідного запасу грошових коштів свідчить про фінансові труднощі підприємства. У той же час надмірна величина грошових коштів свідчить про те, що підприємство втрачає від інфляції і знецінення грошей. У зв'язку з цим виникає необхідність оцінити раціональність управління грошовими коштами на підприємстві, яке пропонує створювати студент. Грошовий потік – це сукупність розподілених в часі надходжень і витрат грошових коштів та їх еквівалентів, пов'язаних з господарською діяльністю суб'єкта господарювання. Вхідним грошовим потоком є надходження грошових коштів і їх еквівалентів від операційної діяльності, надходження від інвестиційної діяльності, мобілізація фінансових ресурсів на ринку капіталів.

Вихідним грошовим потоком є використання грошових коштів і їх еквівалентів і оплата рахунків контрагентів, фінансування реальних і фінансових інвестицій, погашення заборгованості, сплати податків, виплати дивідендів. Чистий грошовий потік – різниця між вхідним і вихідним грошовими потоками. Основним джерелом фінансового забезпечення є грошовий потік від операційної діяльності. Для визначення операційного грошового потоку використовують: прямий метод розрахунку на основі прямого визначення суми вхідного та вихідного грошових потоків від операційної діяльності; непрямий метод розрахунку на основі корегування суми чистого прибутку суб'єкта господарювання.

Прогнозування потоків грошових коштів здійснюється у формі платіжного графіка календаря. У цьому графіку відображені суми за певний період часу, що надходять і виплачуються з розрахункового рахунку підприємства. Для складання платіжних графіків необхідно використовувати плановані обсяги продукції в місяць (використовуючи дані, що отримано в результаті написання 1 розділу курсової роботи). На основі цих обсягів буде розраховуватися вартість відвантаженої продукції, а також вартість ТМЦ, необхідних для виробництва. Отже, першим етапом складається графік поточних (регулярних) надходжень грошових коштів – табл. 4.

Форма подання графіка поточних (регулярних) надходжень грошових коштів

Показники	Прогнозний рік, місяці											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Вартість відвантаженої продукції												
Відвантаження продукції в кредит, грн (10 %)												
Інкасація ДЗ:												
через 1 місяць 80 %												
через 2 місяця 20 %												
Загальна сума надходження ГК за період із ДЗ												
Сума оплати відвантаженої продукції (90 %)												
Усього надходжень ГК												

Графік поточних (регулярних) надходжень грошових коштів відображає ті надходження грошових коштів, які підприємство отримує від звичайної діяльності з виробництва продукції чи надання послуг.

Бажано враховувати сезонні коливання (якщо вони притаманні обраному типу підприємства) та нарощування обсягів продажу в аналізованому періоді. Головним джерелом надходження грошових коштів на розрахунковий рахунок підприємства є оплата вартості відвантаженої продукції – дохід від реалізації.

Наступним етапом складається графік регулярних платежів включає оплату придбаних ТМЦ, виплату зарплати, сплату ПДВ, витрати на рекламу і комунальні платежі. Вартість придбаних ТМЦ визначається як добуток суми кількості виробленої продукції кожного виду та суми витрат на одну одиницю продукції кожного виду.

Бажано запланувати наявність у підприємства відстрочок платежів з оплати ТМЦ на місяць чи два. *Наприклад, завдяки домовленості з компанією постачальником підприємство сплачує лише 70 % вартості ТМЦ через місяць після отримання товару, та залишок через два місяці. Така домовленість була досягнута завдяки тому, що всі матеріали для виробництва підприємство купує у одного поста-чальника. Приклад графіка поточних (регулярних) платежів грошових коштів подано у табл. 5.*

**Приклад графіка поточних (регулярних) платежів
грошових коштів**

Показники	Прогнозний рік, місяць											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Вартість придбаних ТМЦ												
Оплата ТМЦ (70 % через 1 місяць)												
Оплата ТМЦ (30 % через 2 місяці)												
Нарахування зарплати												
Виплата зарплати												
НДС вхідний												
НДС вихідний												
НДС до сплати												
Витрати на рекламу												
Оренда												
Усього відтоків грошових коштів												

Далі складається графік періодичних (нерегулярних) надходжень грошових коштів та графік періодичних (нерегулярних) платежів грошових коштів, приклад яких наведено в табл. 6 та 7.

**Приклад графіка періодичних (нерегулярних) надходжень
грошових коштів**

Показники	Прогнозний рік, місяць											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Отримання кредиту												
Продаж основних засобів												
Усього												

**Приклад графіка періодичних (нерегулярних) платежів
грошових коштів**

Показники (приклади нерегулярних платежів)	Прогнозний рік, місяць											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Виплата % з кредитом												
Податкові платежі												
Проведення рекламної кампанії												
Проведення тренінгів для співробітників підприємства												
Придбання нового обладнання												
Усього												

У результаті складання графіків руху грошових коштів можна визначити, коли можливі труднощі в отриманні грошових коштів і заздалегідь розробити заходи, що попереджуватимуть дефіцит грошових коштів.

2.2. Складання прогнозних форм звітності прямим методом

Прямий метод визначення прогнозних даних документа про рух грошових коштів використовується для отримання даних, які характеризують майбутні притоки і відтоки грошових коштів. Його можна складати, відображуючи весь обсяг надходжень та витрат в аспекті окремих видів господарської діяльності та по підприємству в цілому. "Звіт про рух грошових коштів", складений з використанням прямого методу, вказує на момент (місяць, квартал, рік) та прогнозну суму грошових коштів, які будуть в залишку на розрахунковому рахунку, або їх недостатність.

Наступним етапом будується Звіт про рух грошових коштів з використанням прямого методу, загальні надходження переносяться з табл. 4 та 5, а загальні виплати з табл. 6 та 7. Чисті грошові потоки знаходяться як різниця між загальними надходженнями та загальними виплатами. Залишки грошових коштів на початок та кінець періоду відображають рух грошових коштів на рахунку підприємства, приклад складання графіка чистих грошових потоків та залишків грошових коштів подано в табл. 8.

Приклад графіка чистих грошових потоків та залишків грошових коштів (Звіту про рух грошових коштів, складеного прямим методом)

Місяці	Загальні надходження ГК	Загальні виплати	Чисті потоки ГК	Залишки ГК на початок періоду	Залишки ГК на кінець періоду
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					
9					
10					
11					
12					Залишок грошових коштів на рахунку на кінець звітнього періоду

У результаті студент отримує суму грошових коштів, яка буде знаходитися на рахунку підприємства на кінець звітнього періоду.

Додатковою інформацією для перевірки правильності складання звіту про рух грошових коштів може бути перелік операцій, що визначають грошові потоки. Розрахунок чистого грошового потоку прямим методом наведено в табл. 9.

Розрахунок чистого грошового потоку прямим методом

Залишок коштів на початок періоду		
Види діяльності	Надходження (+)	Витрати(-)
1	2	3
Операційна	Від реалізації продукції, послуг. Аванси отримані від суб'єктів господарювання	Придбання сировини, матеріалів, напівфабрикатів у постачальників

1	2	3
	Від погашення дебіторської заборгованості. Інші надходження	Сплата заборгованості постачальникам. Аванси, надані постачальникам. Виплати заробітної платні працівникам. Сплачені податки до бюджету та позабюджетних фондів. Інші виплати під час операційної діяльності
Інвестиційна	Продаж довготермінових активів. Дивіденди, відсотки, інші надходження від довгострокових фінансових інвестицій. Надходження від повернення інших фінансових вкладень	Придбання довготермінових активів. Капітальні активи. Надання довготермінових позик іншим суб'єктам господарювання
Фінансова	Отримання довго- та короткотермінових кредитів і позик від банків та фінансових інституцій. Надходження від емісії цінних паперів. Отримане цільове фінансування	Повернення довго- та короткотермінових кредитів та позик фінансовим інституціям. Виплата дивідендів. Викуп акцій власної емісії

2.3. Складання прогнозних форм звітності непрямим методом

Для початку проводить складання форм фінансової звітності підприємства за перший рік його роботи. Складається базовий баланс – баланс на початок періоду. Далі проводиться складання прогнозного балансу із зазначенням квартальних даних – приклад наведено в табл. 10, форму прогнозного звіту про рух грошових коштів подано в табл. 11.

Таблиця 10

Прогнозний баланс підприємства

Актив	1 кв.	2 кв.	3 кв.	4 кв.	Відх. 1 кв.	Відх. 2 кв.	Відх. 3 кв.	Відх. 4 кв.	Пасив	1 кв.	2 кв.	3 кв.	4 кв.	Відх. 1 кв.	Відх. 2 кв.	Відх. 3 кв.	Відх. 4 кв.	
Грошові кошти									Кредиторська заборгованість за товарами									
Запаси та витрати									Кредиторська заборгованість із з/п									
Дебіторська заборгованість									Кредиторська заборгованість із виплати податків									
Усього оборотні активи									Усього кредиторська заборгованість									
Залишкова вартість основних фондів									Власний капітал									
									Резервний капітал									
									Нерозподілений прибуток									
Баланс									Баланс									

Таблиця 11

Звіт про фінансові результати

Показник	Залишки грошових коштів				Витрати та платежі			
	1 кв.	2 кв.	3 кв.	4 кв.	1 кв.	2 кв.	3 кв.	4 кв.
Чистий дохід	X	X	X	X				
Змінні витрати (ТМЦ)					X	X	X	X
Валова маржа (1-2)	X	X	X	X				
Сплата НДС					X	X	X	X
Виплата з/п					X	X	X	X
Амортизація					X	X	X	X
Витрати на збут					X	X	X	X
Інші витрати					X	X	X	X
Прибуток до оподаткування	X	X	X	X				
Податок на прибуток					X	X	X	X
Чистий фінансовий результат	X	X	X	X				
Поповнення резервного капіталу					X	X	X	X
Нерозподілений прибуток	X	X	X	X				

Розрахунок чистого грошового потоку за видами діяльності непрямим методом здійснюють за таким алгоритмом.

Чистий грошовий потік від операційної діяльності:

$$\text{ЧГП}_o = \text{ЧП} + A_{O3} + A_{HMA} \pm \Delta D3 \pm \Delta Z_{TM} \pm \Delta K3 \pm \Delta P, \quad (1)$$

де ЧП – чистий прибуток суб'єкта господарювання;

A_{O3} – амортизація основних засобів;

A_{HMA} – амортизація нематеріальних активів;

$\Delta D3$ – приріст (зменшення) суми дебіторської заборгованості;

ΔZ_{TM} – приріст (зменшення) суми запасів ТМЦ;

$\Delta K3$ – приріст (зменшення) суми кредиторської заборгованості;

ΔP – приріст (зменшення) суми резервного та інших страхових фондів.

Чистий грошовий потік від інвестиційної діяльності:

$$\text{ЧГП}_i = P_{O3} + P_{HMA} + P_{ДФІ} + P_{ВА} + ДП - П_{O3} - \Delta НКБ - П_{HMA} - П_{ДФІ} - В_{ВА}, \quad (2)$$

де P_{O3} , $П_{O3}$ – сума реалізації та придбання основних засобів, відповідно;

P_{HMA} , $П_{HMA}$ – сума реалізації та придбання нематеріальних активів, відповідно;

$P_{ДФІ}$, $П_{ДФІ}$ – сума реалізації та придбання довготермінових фінансових інвестицій, відповідно;

$P_{ВА}$, $В_{ВА}$ – сума реалізації та викупу власних активів, відповідно;

$ДП$ – сума дивідендів (відсотків), отриманих підприємством за довготерміновими фінансовими інструментами;

$\Delta НКБ$ – приріст незавершеного капітального будівництва.

Чистий грошовий потік від фінансової діяльності:

$$\text{ЧГП}_ф = Z_{ВК} + Z_{ДК} + Z_{КК} + ЦФ - П_{ДК} - П_{КК} - Д_{ВК}, \quad (3)$$

де $Z_{ВК}$ – сума додатково залученого із зовнішніх джерел власного капіталу;

$Z_{ДК}$ – сума додатково залучених довготермінових кредитів;

$Z_{КК}$ – сума додатково залучених короткотермінових кредитів;

$ЦФ$ – сума коштів, отриманого цільового фінансування;

$П_{ДК}$ – сума погашення основного боргу за довготерміновими кредитами;

$П_{КК}$ – сума погашення основного боргу за короткотерміновими кредитами;

$Д_{ВК}$ – сума дивідендів (відсотків), заплачених власникам суб'єкта господарювання (акціонерам) на вкладений капітал.

Загальний чистий грошовий потік певного періоду:

$$\text{ЧГП}_3 = \text{ЧГП}_O + \text{ЧГП}_I + \text{ЧГП}_\Phi, \quad (4)$$

де ЧГП_3 – загальний чистий грошовий потік;

ЧГП_O – чистий грошовий потік від операційної діяльності;

ЧГП_I – чистий грошовий потік від інвестиційної діяльності;

ЧГП_Φ – чистий грошовий потік від фінансової діяльності.

Після розрахунку відхилень (табл. 11 та за формулами 1 – 4) слід віднести їх до притоків або відтоків грошових коштів. Загальна схема поділу відхилень на притоки і відтоки має вигляд:

Притоки грошових коштів:

- 1) зменшення будь-якої статті активу (крім грошових коштів);
- 2) збільшення будь-якої статті пасиву.

Відтоки грошових коштів:

- 1) збільшення будь-якої статті активу;
- 2) зменшення будь-якої статті пасиву.

Прогнозний звіт про рух грошових коштів подано в табл. 12.

Таблица 12

Форма подання прогнозного звіту про рух грошових коштів

Джерела отримання грошових коштів	1 кв.				2 кв.				3 кв.				4 кв.				
	1 кв.	2 кв.	3 кв.	4 кв.	1 кв.	2 кв.	3 кв.	4 кв.	1 кв.	2 кв.	3 кв.	4 кв.	1 кв.	2 кв.	3 кв.	4 кв.	
Дебіторська заборгованість					Дебіторська заборгованість												
Запаси та витрати					Запаси та витрати												
Основні засоби					Основні засоби												
Кредиторська заборгованість постачальникам					Кредиторська заборгованість постачальникам												
Кредиторська заборгованість із з/п					Кредиторська заборгованість із з/п												
Кредиторська заборгованість із податків					Кредиторська заборгованість із податків												
Резервний капітал					Резервний капітал												
Нерозподілений прибуток					Нерозподілений прибуток												
Чистий рух ГК					Чистий рух ГК												
Усього					Усього												

Виокремлюють такі критерії ефективності управління грошовими потоками:

загальні: прибуток, ліквідність, структура капіталу, мінімізація оподаткування;

специфічні: абсолютна величина грошового потоку, зведена вартість грошового потоку, термін мобілізації (імобілізації) грошового потоку тощо.

Для оцінювання грошового потоку використовують такі показники:

абсолютну величину грошового потоку від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності, чистого грошового потоку;

суму грошового потоку до фінансування (FCF – *Free Cash Flow*):

$$FCF = CF_0 + CF_1 - I, \quad (5)$$

де CF_0 – операційний грошовий потік;

CF_1 – інвестиційний грошовий потік;

I – відсоткові платежі.

Нетто-грошовий потік – абсолютна величина грошових коштів, акумульованих суб'єктом господарювання за певний період, доступна власникам суб'єкта господарювання. Це сума грошових коштів, реінвестованих у господарську діяльність суб'єкта господарювання, а також грошовий потік на користь власників (виплата дивідендів). Нетто-грошовий потік є інструментом реалізації фінансовим менеджментом концепції максимізації достатку акціонерів.

Розділ 3. Операційний аналіз виробництва продукції

Наступним етапом написання курсової роботи є проведення операційного аналізу діяльності підприємства. Наочне подання системи розподілу чистого доходу й отримання прибутку можна подати у вигляді схеми, зображеної на рис. 1.

У межах проведення операційного аналізу необхідно здійснити аналіз точки рентабельності продукції.

Точкою рентабельності (порогом рентабельності або критичним обсягом виробництва) за визначений період часу називають такий обсяг виробництва (реалізації продукції), у разі досягнення якого підприємство ще не має прибутку, але вже й не зазнає збитки.

З економічної точки зору, це мінімальний обсяг виробництва конкретної продукції на підприємстві, який не завдає збитків.

1. Валовий дохід (виручка від реалізації продукції) – (ВД)		
2. Чистий дохід (ЧД)		Податки, що включають до ціни (ПЦ)
3. Валова маржа (внесок на покриття постійних витрат і прибутку, маржинальний прибуток) – (ВМ)		Змінні витрати (ЗВ)
4. Фінансовий результат до оподаткування (П)		Постійні витрати (ПВ)
5. Чистий фінансовий результат (ЧП)	Податок на прибуток (ПП)	
6. Чистий фінансовий результат (ЧП)		

Рис. 1. Процес формування чистого фінансового результату

Для розрахунку точки рентабельності необхідно знати ціну реалізації одиниці виробу, змінні витрати на одиницю виробу, постійні витрати за розглянутий період.

Точку рентабельності можна знайти математичним і графічним способом.

Математичний підхід розрахунку точки рентабельності зведено до порівняння доходів (виручки від реалізації) із сумою простійних і змінних витрат за умов, що прибуток у цьому разі (за умови цього фізичного обсягу випуску продукції) дорівнює нулю. У цьому разі має місце така рівність:

$$\sum \text{ЧД} = \sum \text{ПВ} + \sum \text{ЗВ} . \quad (6)$$

Точку рентабельності можна розраховувати як у кількісних (фізичних) одиницях, так і у вартісному обчисленні.

У першому випадку для розрахунку використовується формула (7):

$$\text{Ц} \times X = \text{ПВ} + 3\text{В} \times X. \quad (7)$$

Звідси:

$$X = \frac{\text{ПВ}}{\text{Ц} - 3\text{В}}, \quad (8)$$

де X – беззбитковий обсяг виробництва (реалізації) за визначений період часу, фізичних одиниць;

ПВ – постійні витрати на весь випуск продукції, грн (визначаються як витрати періоду);

3В – змінні витрати на одиницю продукції, грн/од. (визначають шляхом калькулювання фактичних витрат на одиницю продукції за певний період);

Ц – ціна одиниці продукції, грн.

В іншому випадку точку рентабельності визначають із застосуванням такої формули:

$$Y = \frac{\text{ПВ}}{1 - \frac{3\text{В}}{\text{ВД}}}, \quad (9)$$

де Y – розмір виручки, необхідний для досягнення беззбиткового обсягу виробництва (реалізації), грн;

ПВ – постійні витрати на весь випуск продукції за визначений проміжок часу, грн;

3В – змінні витрати на весь випуск продукції за визначений проміжок часу, грн;

ВД – розмір виручки за визначений проміжок часу, грн.

Для визначення обсягу виробництва (реалізації) продукції ($V_{\text{в-ва}}$), що забезпечує певну заплановану суму прибутку (П), формула має такий вигляд:

$$\text{Ц} \times V_{\text{в-ва}} = \text{ПВ} + 3\text{В} \times V_{\text{в-ва}} + \text{П}. \quad (10)$$

У табл. 13 подано форму подання інформації для розрахунку порогу беззбитковості, порогу рентабельності та запасу фінансової міцності в грошовому та натуральному вираженні.

Підприємству необхідно прагнути до зниження рівня точки рентабельності, тому що це забезпечує швидше отримання прибутку за умов відсутності значного тиску з боку ринку (конкурентів, падіння попиту на продукцію тощо).

Зменшення точки рентабельності можна досягати за рахунок збільшення ціни, зниження постійних і змінних витрат.

Запас фінансової міцності показує, наскільки поточний обсяг виробництва або реалізації продукції перевищує беззбитковий їх обсяг (точку рентабельності).

Таблиця 13

Приклад подання інформації про результати операційного аналізу

Показники	Значення
Чистий дохід	_____ грн
Змінні витрати	_____ грн
Постійні витрати	_____ грн
Середні постійні витрати на одну одиницю продукції	_____ грн
Поріг беззбитковості в натуральному вираженні	_____ шт.
Поріг беззбитковості в грошовому вираженні	_____ грн
Поріг рентабельності в натуральному вираженні	_____ грн
Поріг рентабельності в грошовому вираженні	_____ шт.
Запас фінансової міцності в натуральному вираженні	_____ шт.
Запас фінансової міцності в грошовому вираженні	_____ грн

Цей показник можна розрахувати як у відносному (у відсотках), так і в абсолютному вимірюванні (у грн).

Розділ 4. Поглиблений аналіз прогнозованої фінансової діяльності підприємства

Поточні та прогнозні звітні дані суб'єкта господарювання, де запроваджується бізнес-план, повинні бути не тільки наведені (у додатках), але і проаналізовані для обґрунтування висновків.

Поглиблений аналіз прогнозованої фінансової звітності потрібно здійснити за такими групами аналітичних фінансових коефіцієнтів [2]:
коефіцієнти оцінювання платоспроможності та ліквідності;
коефіцієнти оцінювання фінансової стійкості підприємства;
коефіцієнти оцінювання рівня прибутковості (рентабельності);
коефіцієнти оцінювання ділової активності (оборотності активів та капіталу) тощо.

Аналіз платоспроможності дозволяє визначити можливість і здатність вчасно та повністю виконувати свої фінансові зобов'язання перед внутрішніми та зовнішніми партнерами, а також державою.

Аналіз ліквідності передбачає розрахунок відповідних коефіцієнтів (коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт швидкої ліквідності, коефіцієнт абсолютної ліквідності, коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами, коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів, коефіцієнт покриття запасів тощо), що дає можливість оцінити здатність підприємства своєчасно та у повному обсязі виконувати поточні зобов'язання. Дослідження коефіцієнтів ліквідності здійснюється поетапним співставленням окремих груп активів з короткостроковими пасивами на основі даних балансу.

За допомогою відносних показників *фінансової стійкості* підприємства (коефіцієнт автономії, коефіцієнт фінансової залежності, коефіцієнт фінансового ризику, коефіцієнт маневреності власного капіталу, коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень, коефіцієнт довгострокового залучення коштів тощо) визначається рівень його залежності від зовнішніх джерел фінансування.

Рентабельність (прибутковість) підприємства демонструє ефективність фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання та показує, скільки гривень прибутку (валового, операційного, до оподаткування, чистого) припадає на 1 грн реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), активів, власного капіталу тощо.

Висновки

Основне призначення висновку – резюмувати зміст (підвести підсумок) роботи, вигідно підкреслити її переваги та згладити наявні недоліки. У висновку роботи викладаються положення, що характеризують ступінь досягнення мети і вирішення завдань роботи.

Висновок носить форму синтезу отриманих у роботі результатів. Цей синтез – послідовне, логічно струнке викладення отриманих висновків і їх співвідношення з метою роботи і конкретними завданнями, поставленими та сформульованими у вступі.

Саме у висновку найбільш яскраво виявляється спроможність (або неспроможність) студента ясно мислити і викладати матеріал. У цій частині роботи міститься так зване "вихідне знання", що є новим щодо вхідного. Саме воно виноситься на обговорення і оцінювання комісії під час захисту роботи. Це вихідне знання не повинно підмінятися механічним складанням висновків у кінці підрозділів, а повинно містити логічно струнке викладення головних підсумкових результатів всієї роботи.

Рекомендований обсяг матеріалу – 3 – 4 сторінки, оформлених згідно із загальноуніверситетськими вимогами.

Перелік використаної літератури

У перелік використаної літератури можна додавати не тільки ті джерела, що цитуються, згадуються або використовуються у роботі, але і ті, з якими студент ознайомився в процесі підготовки роботи, однак таких не повинно бути більш 20 % від загальної кількості джерел у переліку.

Додатки

У додатки необхідно винести проміжні розрахункові матеріали, фінансову і статистичну звітність, а також інші матеріали, використання яких в основній частині роботи порушує логічну стрункість викладення.

Рекомендована література

Основна

1. Балабанов И. Т. Финансовый менеджмент. Теория и практика / И. Т. Балабанов. – Москва : Перспектива, 2009. – 656 с.
2. Берест М. М. Фінансовий аналіз / М. М. Берест. – Харків : Вид ХНЕУ, 2017. – 160 с.
3. Бланк И. А. Финансовый менеджмент : учебный курс / И. А. Бланк. – 2-е изд., перераб. и доп. – Киев : Эльга ; Ника-Центр, 2004. – 656 с.
4. Ковалев В. В. Введение в финансовый менеджмент / В. В. Ковалев. – Москва : Финансы и статистика, 2007. – 768 с.
5. Савчук В. П. Практическая энциклопедия. Финансовый менеджмент / В. П. Савчук. – Москва : Companion Group, 2008. – 880 с.
6. Фінансовий менеджмент : підручник / [кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін]. – Київ : ХНЕУ, 2005. – 535 с.
7. Финансовый менеджмент : под ред. Г. Б. Поляк. – Москва : Волтер Клувер, 2009. – 608 с.
8. Финансовый менеджмент : Теория и практика : учебник / под ред. Е. Стояновой. – Москва : Перспектива, 2009. – 656 с.

Додаткова

9. Шелудько В. М. Фінансовий менеджмент : підручник / В. М. Шелудько. – Київ : Знання, 2006. – 439 с.
10. Савчук В. П. Финансовый менеджмент предприятий: практические вопросы с анализом деловых ситуаций [Электронный ресурс] / В. П. Савчук. – На CD-диске.
11. Хруцкой В. Е. Внутрифирменное бюджетирование / В. Е. Хруцкой, Т. В. Сизова, В. В. Гамаюнов. – Москва : Финансы и статистика, 2003. – 400 с.
12. Шеремет А. Финансовый анализ предприятия / А. Шеремет, Р. Сайфулин. – Москва: Финансы и статистика, 1999. – 160 с.

Інформаційні ресурси

13. Методика аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств державного сектору економіки : Наказ Міністерства фінансів України від 14.02.2006 р. № 170 "Про затвердження Методики аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств державного сектору економіки", зареєстровано в Міністерстві юстиції України 27 березня 2006 року за № 332/12206 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

14. Методичні рекомендації по виявленню ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій по приховуванню банкрутства, фіктивного банкрутства або доведення до банкрутства : Наказ Міністерства економіки України від 19.01.2006 р. № 14 "Про затвердження Методичних рекомендацій по виявленню ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій по приховуванню банкрутства, фіктивного банкрутства або доведення до банкрутства" (зі змінами та доповненнями, внесеними наказом Міністерства економіки України від 06.03.2006 р. № 81) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

15. Методичні рекомендації щодо застосування критеріїв ефективності управління суб'єктами господарювання державного сектору економіки : Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції та Фонду державного майна від 18 грудня 2003 року № 375/2298 "Про затвердження критеріїв ефективності управління суб'єктами господарювання державного сектору економіки", зареєстрований в Міністерстві юстиції 30 грудня 2003 року за № 1268/8589 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

16. Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації, затверджені наказом Міністерства фінансів України та Фонду Державного майна України від 26.01.2001 р. № 49/121 і зареєстровані в Міністерстві юстиції України від 08.02.2001 р. за № 121/5312/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

Додатки

Додаток А

Зразок оформлення титульного аркуша та завдання

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

Кафедра фінансів

КУРСОВА РОБОТА

з навчальної дисципліни "Фінансовий менеджмент"

(назва дисципліни)

на тему: _____

Студента(ки) _____ курсу _____ групи
спеціальності _____

_____ (прізвище та ініціали)

Керівник _____

_____ (посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії _____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

м. Харків – 20 __ рік

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

Кафедра Фінансів
 Другого рівня вищої освіти
 Ступеня вищої освіти магістр
 Спеціальність 072 "Фінанси, банківська справа та страхування"

З А В Д А Н Н Я НА КУРСОВУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

1. Тема роботи: _____

керівник роботи: _____

затверджена на засіданні кафедри фінансів протокол № _____ від " _____ " лютого 20__ р.

2. Строк подання студентом роботи: " _____ " травня 20__ р.

3. Вихідні дані до роботи: _____

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

Розділ 1: _____

Розділ 2: _____

Розділ 3: _____

Розділ 4: _____

Дата видачі завдання: _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.			
2.			
3.			
4.			

Студент _____

Керівник роботи _____

Зміст

Вступ	3
Мета та завдання курсової роботи.....	4
Вимоги до структури, змісту та оформлення курсової роботи.....	4
Вимоги до змісту основної частини дипломної роботи.....	7
Розділ 1. Визначення витрат та ціни виробництва.....	7
Розділ 2. Прогнозування грошових потоків та форм звітності.....	12
2.1. Прогнозування грошових потоків	12
2.2. Складання прогнозних форм звітності прямим методом	15
2.3. Складання прогнозних форм звітності непрямим методом.....	17
Розділ 3. Операційний аналіз виробництва продукції.....	21
Розділ 4. Поглиблений аналіз прогнозованої фінансової діяльності підприємства.....	24
Висновки.....	25
Рекомендована література	27
Основна.....	27
Додаткова.....	27
Інформаційні ресурси.....	28
Додатки	29

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

**Методичні рекомендації
до виконання курсової роботи
для студентів спеціальності
072 "Фінанси, банківська справа та страхування"
другого (магістерського) рівня**

Самосійне електронне текстове мережеве видання

Укладачі: **Журавльова** Ірина Вікторівна
Полтініна Ольга Павлівна

Відповідальний за видання *І. В. Журавльова*

Редактор *В. О. Дмитрієва*

Коректор *В. Ю. Труш*

План 2018 р. Поз. № 272 ЕВ. Обсяг 32 с.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*